

KULTUUR

17.09.2026, 00:06

„Koos, koos tuleb olla, raisk, koos!“

Läksin seekord Tartusse teatrifestivalile Draama kui järeleaitamistundi. Vaatama neid lavastusi, mida polnud näinud. Siin mõned järeldused.

Margus Mikomägi
margus.mikomagi@maaleht.ee

TELLIJALE AVATUD

Järeleaitamistund tähendas enne järelduste tegemist seda, et vaatan neid lavastusi, mida pole näinud. Erandiks oli Lauri Lagle ja Ekspeditsiooni „Ma ei märganudki, millal sa läksid“. Eestis tehakse teatrit nii palju, et ma tavaliselt asju emotsionaalse elamuse saamiseks ja hoidmiseks üle ei vaata. Lauri Lagle lavastus – ma ei häbene siin kasutada üldiselt ebaprofessionaalset väljendit – meeldis. Meeldis nii, et tahtsin veel näha.

„Nothing’s gonna change my world.“

Beatlesitel on laul „Across The Universe“ ja seal kordub see fraas „miski ei muuda mu maailma“. Lauri Lagle lavastus lõpebki nii, et Marika Vaarik pobiseb laulda: „Nothing’s gonna change my world.“

Selleks, et sinna jõuda, on laval läbi mängitud kogu kapitalistliku, hea küll, globaalse maailma hullused. Väikesed arusaamatused argiasjades muidugi ka, üksteise mittemõistmised ja püüdlused kokku saada.

Kui vaatasin seda lavastust esimest korda, saatis mind Jörgen Liigi lahkumise leina kaja. See tunne, et maailm langes kokku. Nüüd vaadates ei olnud valu enam nii terav ja lavastuse poliitiline alltekst avanes rohkem.

Küsimus on, kas peab märkama ja kas elu üldse läheb mööda. Või tuleb midagi hoopis juurde siis, kui lihtsalt oled.

See trafarett, et aeg parandab kõik haavad, ei kehti. Pigem pani lavastus küsima, miks me sellised oleme. Kuidas oleme jõudnud kohta, kus aina võitleme ja võistleme? Me muudkui sekeldame, tegutseme, vaidleme. Niisama olemist ei oska märgata, ja kui see juhtubki, tekib tunne, et elu läheb mööda.

Küsimus on, kas peab märkama ja kas elu üldse läheb mööda. Või tuleb midagi hoopis juurde siis, kui lihtsalt oled. Päriselt.

Teater nagu maalinäitus

Lauri Lagle lavastusele mõeldes sõnastasin enda jaoks teatrikunsti ime. See tekib siis, kui vaatan lavastust nagu kunstinäitust, kus on väljas ühe kunstniku looming. Eskiisidest suurte maalideni.

Seosed ühe ja teise pildi vahel on märgatavad, aga neid ei pea ja vahel ei saagi sõnastada.

Vaatad etendust nagu väga head maalinäitust. Ei otsi läbivat narratiivi. Ei püüa plaksuga kohe kõigest aru saada. Vaatad pilte, millest kõlksub kokku maailmapilt. Elutunnetus. Elu mõte. Ehk hoopis hiljem tuleb see.

Kunsti ja teatri ühismõju on näiteks olemas Draamateatri praeguses „Hamletis“ ja oli minu jaoks ka sama teatri „Kuningas Ubus“.

**Teatris mu ees istus üks Tartu rikkamaid mehi.
Ärimees. Pärast esimest vaatust ta lahkus. See
muide avardas mu vaatevälja, nii sõna otseses kui
ka kaudses mõttes.**

Lavastuses „Ma ei märganudki, millal sa läksid“ on leina, pessimismi ja paratamatu apokalüpsise hõngu. Ometi ei ole etenduse lõppedes raske olla. Elu valu näitav, laulev ja rääkiv

lavastus ei süvenda ärevust ega pessimismi, vaid parandab meelt. Teeb rõõmsamaks.

Teatris mu ees istus üks Tartu rikkamaid mehi. Ärimees. Pärast esimest vaatust ta lahkus.

See muide avardas mu vaatevälja, nii sõna otseses kui ka kaudses mõttes.

„Pole võimalik, et on liiga hilja“

Eva Kolditsa Rakvere teatri lavastus „Sügissonaat“. Ingmar Bergman. Kaks ja pool tundi ema ja tütre suhtedraamat.

See oli lavastatud nii, et Ülle Lichtfeldt ja Kadri-Ann Sumera olid justkui üks. Üks mängis klaverit ja teine lahkas verbaalselt oma tundeid ja meeleolusid.

Kava pealt sai lugeda, et tipp-pianist mängis Bachi ja Chopini, Debussyd ja Beethovenit. Etendust vaadates ma sellele tähelepanu ei pööranud. Hoopis tähtsam oli, kuidas Ülle mängitud tundetoonid Kadri-Anne mängitus võimendused või mitte. Ja vastupidi.

Ma ju ei tea, aga kuulsin enda meelest, kuidas pianist mängis valenoote siis, kui Ülle tegelane valetas. Kui ta oli silmakirjalik, olid teistmoodi toonid. Mõnikord mängis klaver teksti üle nii, et seda polnud kuulda. Nägid vaid, et näitleja räägib.

Suhtedraama suhtedraamaks, võtme andis mu jaoks sellele alles lavastuse viimane lause.

Meestegelast mängis ootamatult Urmas Lennuk. Dramaturg, näitekirjanik ja lavastaja. Näitlejana polnud ma teda varem näinud.

Ta asendas selles osas Margus Grošnõid. Mees on lavastuses enamasti tagaplaanil. Mees ses lavastuses on enamasti tagaplaanil. Pastorisärk ta seljas on märk, et tegu on kirikumehega. Päris lõpus loeb Anneli Rahkema Eva ette oma

emale kirjutatud kirja, kus vabandab ja kutsub ta koju tagasi. Ja siis Urmas lahkub lavalt ning ütleb justkui möödaminnes: „Pole võimalik, et on liiga hilja.“

Andeks paluda ei ole kunagi hilja. Kui teistelt ei taha paluda, katsu endale andeks anda.

Mu jaoks oli see kindel lohutus apokalüpsisehirmus elavale maailmale ja inimestele. Pole võimalik, et on liiga hilja!

Kunagi pole hilja vabandada, pole hilja maailma päästa, pole hilja muutuda paremaks, pole hilja aru saada. Endale peab seda vahel kordama. Ka siis, kui tead, et elad nii-öelda lõpusirgel. Kui arvad, et sinust ei sõltu enam midagi.

Andeks paluda ei ole kunagi hilja. Kui teistelt ei taha paluda, katsu endale andeks anda.

Mis siis, et tekst on näidendist.

Lihtsalt äge on

Ma viimastel aastatel sügiseti riisun aias lehti. Ei põleta neid, sest seal sees ja peal on ja võib olla elu. Vean kokkuriisutud lehed ära, mul on üks selline koht. Seal saavad need tasapisi jälle mullaks.

Aga mitte sellest ei tahtnud ma kirjutada.

Mul on komme värsketes lehehunnikutes sügiseti pikutada. Läbi puudelatvade taevast passida.

Ja mitte mõelda, mis puudes lehed on, miks nad sügisel kirjuks lähevad, miks mõni puu oma lehed varem maha viskab kui teine. Neile asjadele ma seal lesides ei mõtle.

Ka sellele katsun mitte mõelda, et üldse ei mõtle. Või miks vana mees tahab lehtedes aeleda.

Lihtsalt äge on. Alati. Ja üsna kiiresti see tunne tekib. Jah, muidugi peavad olema mingid kvaliteedid – küljealune peab olema kuiv enneköike.

Ealine iseärasus see ju on, et ei otsi elus enam ebamugavust.

Kuidas kirjutada erakordsest?

Kui nähtud asi on eriline, tuleb sellest ka eriliselt kirjutada. See on üha raskem, sest sõnad on paljust kasutamisest lahjaks muutunud.

Ajakirjanik teeb ikka selle vea, et kiidab keskpärast samade sõnadega, mida hiljem vajaks väga hea kirjeldamiseks. Kogu kultuuri kvaliteeti kannab sugestiivsus. Kui näed laval midagi, mis on päris, tuleb kirjutada nii, et ka kirjutatu mõjuks päris.

Lauri Lagle lavastustes tekib mu meelest uus teatrikeel. Neist ei peaks kirjutama tavakeeles.

Aga kuidas kirjutada nii, et tähelepanuväärsest kirjutatu ei muutuks keskpäraseks või koguni lahjaks? Kuidas anda austus edasi nii, et see poleks mage pai ega tühikargamine tühjade sõnadega?

Mina ja meie

Teatrikonverentsi esimesel päeval räägiti ideedest ja sellest, et hapnik on kinni keeratud. Kes keeras, sellest ei räägitud. Ideede puuduse jutt läks kiiresti rahapuuduse jutuks.

Mina mõtlesin sellele, millest vähem räägiti: rahapuudus on suure osa teatritest pannud raha tegema. Lavastusi tehakse mõttega, et saalid oleksid täis. Riskitakse harva.

Mäletan, kuidas noor Hendrik Toompere mulle mõni aasta tagasi pärast üht etendust selgitas, miks ta lavastades asju lihtsustas:

peamine, et muidu ei saada aru. Umbes nii, et sina saad ehk aru, aga suurem osa vaatajatest mitte.

Lavastus oli õnnestumine. Aga nii-öelda eskiisis, kui näitlejad mängisid veel, tekstiraamatud näpus, oli minu jaoks rohkem kunsti.

Teater on kollektiivne kunst, aga kogu ühiskond on jõudnud aega, kus mina on tähtsam kui meie.

Nii nagu ajakirjandus on orienteeritud püüdma lugejat pehmete lugudega, püüab suur osa Eesti teatrist vaatajaid.

See on oht. Ühel päeval ei loe ega vaata midagi tõsisemat enam mitte keegi.

Teater on kollektiivne kunst, aga kogu ühiskond on jõudnud aega, kus mina on tähtsam kui meie.

Seda teemat puudutati konverentsil põgusalt, aga minu meelest on see teatri tulevikule mõeldes üks kõige olulisemaid.

Võib-olla peaks püüdma kollektiivsust lausa lavastada. Et see alles jääks.

„Koos, koos tuleb olla, raisk, koos!“ kõlab Lauri Lagle lavastuses.

Võib-olla ongi see kõige tähtsam.

Eero Epner ja värske õhk

Juhan Ulfsaki Endla teatri lavastuse „Juulikuu lumi“ pärast ma Tartusse tegelikult sõitsingi.

Vaatasin ja mõtlesin: Eero Epner on geenius.

Sellel teatrifestivalil mängiti kolme tema dramaturgial põhinevat erakordset lavastust. Lauri Lagle lavastusest „Ma ei märganudki, millal sa läksid“ juba kirjutasin. Tiit Ojasoo

„Eneseabiõpikut“ ma uuesti vaatama ei läinud. Nüüd on natuke kahju.

„Juulikuu lumi“ on Epneril sootuks teistmoodi näidend. *Well made play*. Pole talle omaseid pikki monolooge ega elu mõtte otsimist. On terav ja vaimukas dialoog, komöödia teatrist teatris, eneseirooniline, ühiskonnairooniline, lõbus ja natuke traagiline.

See lavastus ja dramaturgia on nagu sõõm värsket õhku.

Epner kirjutab väga selgelt lavastajaisiksust arvestades. Kui Ulfsak ütleb, et vaja oleks Pärnut puudutavat komöödiat, siis ta selle saab. Ja see, mis on kirjutatud lokaalseks, muutub mängides globaalseks.

Mind võlub, kui teater muutub kunstiks. Epner on kunstitark. Ta ei rõhu sellele oma tarkusele, aga kunstiarusaam on näidendites sees. Head lavastajad tajuvad seda.

Kolm Eesti teatri tippmeest – Ojasoo, Ulfsak ja Lagle – valivad dramaturgiks Epneri. Kusjuures korduvalt ja järjepidevalt.

Küll see on vägev.

Ja mis sealt veel tuleb...

Kuidas see lugu Sind end tundma pani?

Rõõmsana

Üllatunult

Targemalt

Pettununa

Kurvana

Vihasena

Kommenteeri

Loe kommentaare

SOOVITAME SULLE